

УДК 324.39 (477+474)

Євген Ковтун (Миколаїв)

ДОСВІД ІНТЕГРАЦІЇ ЛАТВІЇ, ЛИТВИ ТА ЕСТОНІЇ ДО ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ, ЯК ПРИКЛАД ДЛЯ УКРАЇНИ

Європейський Союз є унікальним явищем наддержавного демократичного утворення європейських країн. Високий рівень співпраці держав Європи в форматі ЄС приводить до того, що з кожним роком все більше і більше країн хочуть приєднатися до цієї організації.

Для України вступ до Європейського Союзу є одним з самих пріоритетних завдань у зовнішній політиці. Такі пострадянські республіки, як Латвія, Литва та Естонія, з якими Україну об'єднує спільне минуле, змогли за дуже короткий термін подолати складнощі перехідного періоду, провести реформування економіки, системи управління державою, соціальної сфери життя та вступити до ЄС. Тому дослідження пройденого реформаційного шляху цих трьох держав має значний практичний інтерес для України.

Окремо, дана проблематика практично не досліджувалася в українській науці. Варто відзначити науковий доробок В.М. Завадського [1], який досліджував дану проблему у комплексі з описом процесу інтеграції країн Балтії до ЄС.

Країнам Балтії довелося подолати важкий шлях по виконанню основних критеріїв членства в Європейському союзі, хоча вони були досить високими для цих країн того часу. Молодим незалежним країнам довелося адаптувати власне законодавство під норми ЄС, а це 31 розділ, що містять сотні законодавчих актів, які ґрунтуються на «Договорі про заснування Європейської співдружності» та доповненнях до нього, саме цей Договір визначає конкретні напрямки за якими було створено загальноєвропейське законодавство. Так, зокрема довелося адаптувати законодавство у сфері вільного руху мешканців країн-членів, товарів, капіталу, а також у сфері конкурентної політики [2].

Тож коротко оглянемо, що саме повинні були реформувати країни-кандидати.

Створення умов для вільного пересування товарів. Мали бути скасовані митні платежі,

кількісні обмеження та протекціоністські заходи. Технічні, гігієнічні та інші стандарти для товарів також підлягали гармонізації згідно з європейськими стандартами.

Забезпечення вільного пересування мешканців країн-членів у межах кордонів ЄС і збереження соціальних стандартів по всій території Європейського союзу.

Реформа сфери надання послуг. Згідно з європейським законодавством мали бути створені рівні можливості надання послуг як національними підприємствами, так і іноземними. Цілий комплекс законодавчих актів мав бути розроблений у банківській та телекомунікаційній сферах.

Гармонізація законодавства яке стосується підприємств різних форм власності. Стандартизація системи управління підприємствами, реформування механізмів захисту прав кредиторів та акціонерів.

Забезпечення вільної конкуренції в кожній країні. Створення дієвого антимонопольного законодавства.

Реформування законодавства, що стосується аграрного сектору. Особливо актуальним для країн Балтії було питання гармонізації законодавства у сфері риболовства, бо в цій галузі вони мають значний потенціал. Основна увага приділяється системі обмеження вилову риби, ліцензуванню, дослідницькій роботі зі збереження рибних ресурсів. Спеціальні документи регулюють об'єми експорту рибної продукції з цих країн.

Реформування транспортної сфери. Дотримання високих сервісних і екологічних стандартів було найважливішим фактором у даному процесі.

Стандартизація в галузі промисловості мала на меті: підвищити пристосування промисловості до структурних змін, в першу чергу це означає забезпечити її конкурентоспроможність в умовах єдиного ринку; впровадити єдині стандарти у виробництві; забезпечити належний рівень захисту навколишнього середовища.

Окрім того планувалися: гармонізація системи оподаткування, введення єдиних правил щодо ПДВ, розмір якого є сталим для всіх країн ЄС (18%); створення низки законів, які б торкалися валютного і фінансового союзів, бо кожна країна-член має бути тісно інтегрована в банківську і валютну систему ЄС; стандартизація національних статистичних органів і гармонізація статистичних стандартів із Європейськими; гармонізація законодавства в сфері охорони здоров'я, умов та безпеки праці, працевлаштування, соціального захисту людей, що втратили роботу; приведення у відповідність енергетичної галузі означало введення єдиних стандартів на транзит енергоносіїв, створення умов для вільної конкуренції на національних ринках у галузі енергетики [3].

Єдина сфера де не потребувалася адаптація національного законодавства до норм ЄС – це культура. ЄС лише всіляко підтримують та сприяють розвитку культури кожної держави, не потребуючи при цьому створення спільної законодавчої бази [4].

Як бачимо країнам Балтії довелося адаптуватися під велику частину усього комплексу європейського законодавства. За цей час докорінні зміни торкнулися економічної, соціальної та політичної сфери життя країн. В економічному плані країнам довелося пристосовуватися до нових умов, що створювалися через упровадження загальноєвропейського торгового, фінансового та митного законодавства. За таких обставин, ринок країни відкривався для безперешкодного доступу більш конкурентоспроможних товарів з ЄС, але й Латвія, Литва та Естонія мали змогу просувати свою продукцію на європейські ринки.

Балтійські республіки виконали умови вступу не в повному обсязі, але навіть це не завадило державам-членам ЄС прийняти їх до своїх лав. Цей факт яскраво свідчить про значну політичну зацікавленість збоку об'єднаної Європи в прийомі колишніх прибалтійських радянських республік.

Щоб краще усвідомлювати користь досвіду інтеграції держав Балтії, автор пропонує розглянути процес вступу даних країн до ЄС поетапно.

Першим етапом можна вважати період з 1991 року по 1994 рік. Саме в цей проміжок

часу Латвія, Литва та Естонія проходять важкий шлях від визнання своєї незалежності Євросоюзом, до підписання між цими сторонами угод про вільну торгівлю, які стали базисом економічної співпраці між ЄС та державами Балтії, а також запорукою подальшого розвитку зносин між ними. Цей етап можна охарактеризувати, як базисний. Протягом цього часу розвивається поглиблений економічний діалог між ЄС та Балтійськими державами.

Другий етап: 1995-1998 рр. Розпочинається він з підписання договорів про асоційоване членство Латвії, Литви та Естонії. В цей період зносини між Балтійськими республіками і ЄС виходять на якісно новий рівень визначення чітких завдань до подальшої співпраці в руслі інтеграції до Євросоюзу. Варто відзначити, що саме в цей період держави Балтії подають заявки на вступ до ЄС.

Третій і останній етап: 1998-2003 рр. Також остаточним закінченням цього етапу можна вважати 2004 рік (набуття повноправного членства). Визначною подією 1998 року і початком третього етапу стало представлення Рішень ради Європейського Союзу з чіткими вимогами до країн-кандидатів на вступ до ЄС. Протягом цього етапу поглиблюються не тільки економічні зв'язки між ЄС і країнами Балтії, а й співпраця в політичній і соціальній сферах.

Також Латвія, Литва та Естонія, отримавши чіткі вимоги від Євросоюзу, починають їх виконувати. Піковою подією етапу можна назвати саміт ЄС в Афінах, під час якого, 16 квітня 2003 року були підписані угоди про вступ з десятима країнами: Болгарією, Чехією, Естонією, Угорщиною, Латвією, Литвою, Польщею, Румунією, Словаччиною та Словенією. Зазначимо, що остаточною датою вступу країн Балтії до ЄС автор вважає 1 травня 2004 року, коли вони разом з сімома іншими державами офіційно набули повноправного членства.

Досвід держав Балтії, набутий ними в процесі європейської інтеграції є дуже корисним для України на її шляху до Європейського Союзу. Головна запорука успішності реалізації Стратегії інтеграції до ЄС – це перехід від декларування намірів стати повноправним членом ЄС до конкретних дій.

Конкретні кроки мають бути спрямовані в першу чергу на зменшення ролі держави в управлінні економікою, покращення ситуації в сфері боротьби з корупцією та тіньовою економікою. Всі ці кроки доводилося робити і прибалтійським державам, але у них це зайняло значно менше часу, а це один з найважливіших факторів, що свідчить про доцільність перейняття досвіду країн Балтії. Україна ж з 1994 року практично стоїть на місці.

Наступним кроком на шляху європейської інтеграції України має стати Угода про вільну торгівлю, але задля її укладення необхідно проведення економічних реформ, які б відповідали рекомендаціям з боку ЄС. Ці реформи мають бути спрямовані на: посилення незалежності Національного банку України; зміцнення фіскальної системи та підвищення прозорості процесу приватизації; зменшення участі держави у ціноутворенні з метою запобігання погіршення умов торгівлі та функціонування економіки. Позитивний досвід адаптації законодавства також варто було б запозичити у Прибалтики. Нашим законодавцям варто працювати на випередження, не чекаючи ініціатив щодо поглиблення співробітництва з боку ЄС, необхідно починати складний процес імплементації норм *acquis communautaire* до бази національного законодавства. Задля його успішності потрібне виділення достатньої кількості коштів. Одним із важливих кроків, також, став вступ України до СОТ.

Цінним для України є досвід функціонування інституцій держав Балтії, які відповідають за європейську політику держави.

Політична стабільність у країні, що має наміри набути повноправного членства в ЄС, відіграє важливу роль. В Україні останніх років спостерігається незмінність євроінтеграційного курсу, але політична нестабільність виступає дестабілізуючим фактором. Наприклад переговори щодо вступу до ЄС Мальти були зупинені на два роки у 1995-1996 році. Це стало результатом приходу до влади політичних сил, які виступали проти європейської інтеграції [5]. В Латвії, Литві та Естонії хоча і спостерігалася часта зміна урядів у 1990-х роках, вектор зовнішньої політики спрямований на ЄС продовжував зберігатися.

Україна та країни Балтії мають багато спільних рис, по-перше, їх об'єднує радянське минуле, по-друге, це країни, що на початку 1990-х почали будівництво самостійної та демократичної держави, проголосивши курс на співпрацю з Європейським Союзом. Розширення ЄС, яке відбулося у 2004 році вплинуло безпосередньо і на Україну. Для України, в стратегічному плані, розширення ЄС є важливим чинником подальшої європейської інтеграції, за рахунок якої виникають більш широкі можливості розвитку всебічного співробітництва та поглиблення взаємодії з організацією [6].

Вже після розширення ЄС став одним з найбільших торговельних партнерів нашої держави. Відносини України з Європейським Союзом, на відміну від держав Балтії, розвивалися не так стрімко та мали менше здобутків. Правовою основою співробітництва України з ЄС на 10 років стала «Угода про партнерство та співробітництво», яка набула чинності у 1998 році. Хоча цей документ врегулював співробітництво у політичній, економічній та гуманітарній сферах, він не містив положень про можливості майбутнього членства України в ЄС. Отже в найближчий час ймовірно питання повноправного членства серйозно розглядатися не буде. Європейський Союз у своїй стратегії 1999 року щодо України чітко висловив наміри лише співпрацювати з нашою державою та надавати допомогу для вирішення економічних та соціальних проблем, при цьому навіть не називалися перспективи асоційованого членства. Таку лінію мала продовжити Політика сусідства Європейського Союзу, Україна, отримавши статус країни-сусіда, у середньостроковій перспективі не зможе розраховувати на набуття принаймні асоційованого членства у ЄС. Це підтвердили й українсько-європейські відносини 2009 р.

Програма інтеграції України в ЄС довгий час реалізовувалася не у повному обсязі, головною причиною чому був брак коштів. Варто зазначити і позитивні зрушення в європейській інтеграції нашої держави. В першу чергу – це інституціональне закріплення євроінтеграційного курсу, яке проявилось у створенні урядового комітету з питань економічної політики та європейської інтег-

рації, трансформуванні Міністерства економіки в Міністерство економіки і з питань європейської інтеграції, запроваджені посади Державного секретаря з питань європейської інтеграції в Міністерстві закордонних справ, утворенні нового Управління з питань європейської інтеграції в Секретаріаті Кабінету Міністрів. Також були зроблені кроки спрямовані на адаптацію українського законодавства до законодавства Європейського Союзу.

Визначним здобутком є отримання Україною статусу держави з ринковою економікою у 2005 році та вступ до СОТ. Досвід держав Балтії для України може бути корисним у процесі адаптації законодавчої бази, у системі роботи інституцій, які відповідають за європейську інтеграцію нашої держави. Головним для України є реальне впровадження усіх заходів, необхідних для інтеграції у ЄС та політична стабільність [7].

Розширення ЄС було сповнене як позитивних здобутків, практично у всіх сферах життя – політичній, економічній, гуманітарній та соціальній, так і певних втрат, у першу чергу, в торговельно-економічній сфері та галузі людських контактів. До позитиву, на думку автора, можна віднести те, що після розширення Україна стала безпосереднім сусідом ЄС, що визначило посилення впливу ЄС на нашу країну, зокрема, в контексті подальшої демократизації українського суспільства і зміцнення європейської орієнтації населення України. У торговельно-економічній сфері в довгостроковій перспективі можливе також отримання преференцій, Євросоюз може стати досить емким ринком збуту українських товарів та джерелом українського імпорту і стати для України надійним торговельним партнером. За 2002 рік експорт товарів до ЄС склав 5,7 млрд. дол. США проти 4,4 млрд. дол. США до країн СНД [8].

Якщо відносини Україна – ЄС розвиватимуться за тим самим сценарієм, що й з державами Балтії, то підписання Угоди про вільну торгівлю відкриє безперешкодний доступ українським товарам на європейські ринки. До негативних явищ, що матимуть місце найближчим часом можна відзначити наступне: перехід нових держав-членів до єдиного митного тарифу ЄС та збільшення

рівня тарифного захисту щодо низки товарів українського експорту; поширення на нові держави-члени ЄС європейських угод щодо лібералізації торгівлі з окремими країнами та групами країн, а також митних переваг, які надаються країнам, які розвиваються, що може призвести до відносного погіршення конкурентних позицій деяких українських товарів на відповідних ринках. Обмеження доступу українських товарів до ринків нових країн-членів, обумовить експортні втрати України в таких сферах як металургія, сільське господарство, транспорт та погіршення конкурентних позицій. Тому, у нашій державі варто було б розпочинати модернізацію відповідних галузей промисловості задля підвищення їхньої конкурентоспроможності, як це робилося у Латвії, Литві та Естонії.

Європейська інтеграція для країн Балтії стала головним фактором, який в значній мірі вплинув на розвиток цих країн. На думку автора, шлях до Європейського Союзу виступив головним каталізатором проведення реформ та економічного зростання. Хоча на момент вступу до ЄС, економічні показники Латвії, Литви та Естонії були одними з найнижчих серед країн-членів, економіка прибалтійських республік характеризувалася високими темпами зростання, та вони набагато випередили усі колишні радянські республіки. З набуттям повноправного членства в ЄС збільшилася політична вага цих держав, зріс їхній міжнародний імідж. Набуття цими країнами досвід може бути в значній мірі корисним для України. Керівництво нашої держави проголосило вступ до ЄС одним зі стратегічних питань зовнішньої політики, але відносини з Європейським Союзом поки що знаходяться на початковому етапі. Така ситуація склалася за рахунок повільності реформ в нашій державі та небажання керівництва Європейського Союзу починати нову хвилю розширення.

ЛІТЕРАТУРА

1. *Завадський В.М.* Європейська інтеграція країн Балтії (1991-2004 рр.): Дис... канд. політ. наук: 07.00.02 / Віталій Миколайович Завадський. – Д., 2008. – 225 с.
2. *Договір* про заснування Європейської Спільноти // Конституційні акти Європейського Союзу. Частина I [Під ред. Т. Качки]. – К.: Юстиніан, 2005. – С. 46 – 183.
3. *Договір* про заснування Європейської Спільно-

ти... – С.52, 54-56, 60-65, 75; *Council Directive* in the fields of free movement of goods, freedom to provide services, agriculture, transport policy and taxation, by reason of the accession of the Czech Republic, Estonia, Cyprus, Latvia, Lithuania, Hungary, Malta, Poland, Slovenia and Slovakia // *Official Journal of the European Union L.* – 2004. – Vol.47, №168. – P.7, 41; *Council Decision* of 6 December 1999 on the principles, priorities, intermediate objectives and conditions contained in the Accession Partnership with the Republic of Estonia // *Official Journal of the European Communities L.* – 1999. – Vol.42, №335.– P.41; *Europe Agreement* establishing an Association between the European Communities and their Member States, of the one part, and the Republic of Latvia, of the other part // *Official Journal of the European Communities L.* – 1998. – Vol.41, №26. – P.41, 58, 117-118, 175; *Treaty of Nice*. Amending the Treaty on European Union, the Treaties Establishing the European Communities and Certain Related Acts // *Official Journal*

of the European Communities C. – 2001. – Vol.44, №80. – P.78; *Agenda 2000* – Commission Opinion on Lithuania's Application for Membership of the European Union. – Brussels: European Commission, 1997. – P.34, 75.

4. *Договір* про заснування Європейської Спільноти... – С.115.

5. *EU/Ukraine Action plan*. – Brussels: Commission of the European Communities, 2005. – P.4.

6. *Завадський В.М.* Вказ. пр.

7. *Завадський В.М.* Балтійський досвід європейської інтеграції для України // *Історичні і політологічні дослідження*: Зб. ст. / Гол. ред. П.В. Добров. – Донецьк: Вид-во ДонНУ, 2007. – №5 (35). – С.109.

8. *Стан зовнішньоекономічних відносин України з країнами Європейського Союзу за 2002-2004 рр.* – К.: Державний Комітет статистики України, 2004. – С.6.

Євген Ковтун *Досвід інтеграції Латвії, Литви та Естонії до Європейського союзу, як приклад для України*

В даній статті йде мова про інтеграцію країн Балтії до ЄС та доцільність використання їх досвіду Україною. Автором пропонується ознайомитися з процесом європейської інтеграції Латвії, Литви та Естонії, деякими галузями законодавства, до якого ці країни мали адаптувати свою законодавчу базу. Автор приходить до висновків, що Україні доцільно використовувати досвід балтійських республік на шляху до ЄС.

Ключові слова: Євроінтеграція, Україна, Прибалтика, досвід, Європейський Союз.

Евгений Ковтун *Опыт интеграции Латвии, Литвы и Эстонии в Европейский союз, как пример для Украины*

В данной статье идет речь об интеграции стран Прибалтики и полезности использования их опыта Украиной. Автор предлагает ознакомиться с процессом европейской интеграции Латвии, Литвы и Эстонии, некоторыми отраслями законодательства, к которым данным государствам пришлось адаптировать собственную законодательную базу. Автор приходит к выводу, что Украине стоит использовать опыт Прибалтийских республик на пути к ЕС.

Ключевые слова: Евроинтеграция, Прибалтика, Украина, опыт, Европейский Союз.

Eugen Kovtun *Experience of Latvia, Lithuania and Estonia in euro integration issues as an example for Ukraine*

This article concerns issues of eurointegration of Latvia, Lithuania and Estonia and expedience to use their experience for Ukraine. The author offers to explore the process of eurointegration Latvia, Lithuania and Estonia, some sectors of law, which had to be adapted. The author make a conclusion, that Ukraine may use the experience Baltic republics.

Key words: Eurointegration, Baltic, Ukraine, experience, European Union.

Рецензенти:

Тригуб П.М. – д.і.н., професор

Шевчук О.В. – к.пол.н., доцент

Надійшла до редакції 14.11.2008